

1.

Ο Άρειος Πάγος δίνει βεβαίωση στον Βάσο Μαυροβουνιώτη, στην οποία εμφανίζεται η αγάπη του προς την Ελλάδα και τα στρατιωτικά προσόντα, τα οποία επέδειξε κατά τη διετή παραμονή του στο νησί Εύβοια-κανάλι Εύριπος.

ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Ο γενναίος και φιλογενέστερος καπειάνιος Βάσος, που κατάγεται από σλαβική χώρα, βρέθηκε από την αρχή της επανάστασεως επί δύο χρόνια στο νησί Εύριπος με πολλούς στρατιώτες του και εξετέλεσε με πίστη και ειλικρίνεια τα καθήκοντά του. Χωρίς δε να του δοθεί ούτε ένας μισθός, θυσιάσε πολλούς συγγενείς του και άλλους στρατιώτες του, ελευθερώνοντας έτσι αρκετούς Χριστιανούς από τα χέρια των εχθρών. Ο Βάσος προτίμησε την ελευθερία των ανθρώπων αυτών παρά τα πολλά χρήματα που του έδιναν οι εχθροί. Γι' αυτό του δίνεται η παρούσα βεβαίωση, για να μπορέσει, μετά την απελευθέρωση της χώρας, να ζητήσει τις αμοιβές που του ανήκουν αναλόγως με τις παρασχεθείσες προς την πατρίδα υπηρεσίες του.

Ξηροχώρι, 5 Φεβρουαρίου 1823

Ο Γενικός Γραμματέας
Δημήτριος Νικολαΐδης³⁷

2.

Επιστολή του Βάσου Μαυροβουνιώτη προς τον Λάζαρο Κουντουριώτη, αδελφό του προέδρου της Πρωσωρινής Διοίκησης Γεωργίου Κουντουριώτη, με την οποία ο Μαυροβουνιώτης αγωνιστής παραπονείται που επί τρία χρόνια δεν του στέλνουν τοις μισθούς του.

Πανευγενέστατε άρχοντα κύριε Λάζαρε Κουντουριώτη,

Όταν άρχισε να ηχεί η σάλπιγγα της πατρίδας, η οποία καλούσε τα τέκνα της να την υπερασπισθούν, εγώ εγκατέλειψα την πατρίδα μου, μολονότι ήταν ελεύθερη από τον οθωμανικό ζυγό, και έτρεξα προθύμως προς την Ελλάδα. Εδώ αγωνίσθηκα, κινδύνευσα και πολέμησα τους εχθρούς της πίστεώς μας, με έναν δε λόγο ξεπλήρωσα το προς την πατρίδα χρέος μου· γι' αυτό και έχω ήσυχη τη συνείδησή μου.

Σε όλα όμως αυτά η Σεβαστή Διοίκηση ήταν απούσα· γι' αυτό και δεν α-

37. Χρυσολόγης, *Βάσος Μαυροβουνιώτης*, σ. 19-20.

πήλαυσα τίποτε, ούτε μισθούς ούτε άλλο τι, επειδή η Διοίκηση κλονιζόταν από τους εσωτερικούς εχθρούς, οι οποίοι απέβλεπαν προς την αισχροκέρδεια και την ιδιοτέλεια, και δεν μπόρεσε έτσι να στερωθεί και να δυναμώσει· γι' αυτό και ταλαιπωρούμαι επί τρεις χρόνους, χωρίς να δω κατά το χρονικό αυτό διάστημα την οικονομική βοήθεια της Σεβαστής Διοίκησης...

Αρχαδία, 13 Ιανουαρίου 1825

Ο δούλος σας

Βάσος Μαυροβουνιώτης³⁸

3.

Έκθεση του οπλαρχηγού Νικολάου Κριεζώτη για τις μάχες των Θερμοπυλών και της Ρούσσας (αρχές Οκτωβρίου 1825), όπου ο Βάσος Μαυροβουνιώτης επέδειξε πατριωτισμό και ηρωισμό.

Ελληνικό στρατόπεδο στα Σάλωνα

20 Οκτωβρίου 1825

Στις 9 τρέχοντος μηνός αναχωρήσαμε από το στρατόπεδο ο στρατηγός Γιάννης Γκούρας και εγώ, με σκοπό να συναντήσουμε τις εχθρικές ζωοτροφίες στις Θερμοπύλες. Το γεγονός όμως διαδόθηκε και ο στρατηγός Βάσος, παρακινούμενος από πατριωτισμό, έσπευσε και μας έφθασε στην Μπουτονίτσα. Εδώ, λοιπόν, συγκεντρωθήκαμε και τα τρία σώματα και, αφού κάναμε τα αναγκαία σχέδια, ξεκινήσαμε τη νύκτα για τις αναγκαίες θέσεις των Θερμοπυλών, όπου διαμοιρασθήκαμε σε τρεις παρατάξεις. Ο Βάσος με το σώμα του κατά μέτωπο, ο Γκούρας στη δεξιά πτέρυγα και εγώ στην αριστερή.

Στις 12 του ίδιου μηνός, πριν από την ανατολή του ηλίου, οι εχθροί ξεκίνησαν από την Αλαμάνα και έρχονταν με τάξη προς εμάς. Οι προφύλακές μας έβλεπαν τους εχθρούς να έρχονται με μεγάλο φόβο και να εξετάζουν όλα τα μέρη των δασών μήπως πέσουν σε καμιά ενέδρα. Τελικά έφθασαν και άρχισαν να επιτίθενται εναντίον της παρατάξεως του Βάσου· αυτός όμως μαζί με τον Γκούρα τους καταδίωξε έως τον κάμπο. Εγώ, δυστυχώς, δεν είχα καλούς οδηγούς που να γνωρίζουν τις θέσεις και γι' αυτό, αντί να με οδηγήσουν στα οπίσθια των εχθρών, με οδήγησαν κατά μέτωπο, όπου βρήκα τους εχθρούς να καταδιώκονται από τους παραπάνω στρατηγούς σε τρόπο, ώστε να μην μπορέσω να ρίξω ούτε ένα τρυφέκι!

Στις 16 και πάλιν του ίδιου μηνός τους στήσαμε ενέδρα στη θέση Ρουσάλη, για να τους κτυπήσουμε όταν επέστρεφαν για το Ζητούνι. Την επόμενη δε

38. Λουκάτος, «Σέρβοι και Μαυροβούνιοι μαχητές», σ. 148.

ημέρα, και με την ανατολή του ηλίου, βλέπουμε να διευθύνονται προς το μέρος μας όλα τα ζώα των εχθρών, που τα συνόδευαν 800 περίπου Αλβανοί με τις σημαίες τους. Τους περιμέναμε, λοιπόν, όπου τους είχαμε στήσει την ενέδρα, και τότε όρμησα με το ξίφος στο χέρι και, προτού αρχίσουν οι άλλοι σύντροφοί μου να πινοβολούν, τους καταδίωξα επί μία ώρα, κατέσφαξα όσους απ' αυτούς μπόρεσα, οι δε υπόλοιποι τράπηκαν σε φυγή... Ο πόλεμος στάθηκε πεισματικός και από τα δύο μέλη. Οι Έλληνες, μετά τη νίκη, πήραν πολλά λάφυρα και, φορτωμένοι με υπερηφάνεια για τον θρίαμβό τους, τραβήχτηκαν σε ένα πλησιέστερο λόφο και μέσω της πεδιάδας έφθασαν στο Κεφαλόβρυσο, όπου και στρατοπέδευαν.

Οι φονευθέντες από τις δύο μεριές ήταν οι εξής: Από μεν τους Τούρκους στην πρώτη μάχη φονεύθηκαν 50 άνδρες, ενώ από εμάς μόνο ένας· στη δεύτερη δε μάχη από τους Τούρκους έπεσαν 250 και από εμάς μόνο 4.

Νικόλαος Κριεζώτης³⁹

4.

Ο Δημήτριος Υψηλάντης, ένας από τους πιο σπουδαίους παράγοντες της Ελληνικής Επανάστασης, σε επιστολή του προς τον Βάσο Μαυροβουνιώτη τον παρακαλεί να κρατήσει οπωσδήποτε το στρατόπεδο της Ελευσίνας, γιατί απ' αυτό εξαρτιόταν η συνέχιση του Αγώνα στη Στερεά Ελλάδα· ταυτόχρονα δε διατυπώνει την έντονη επιθυμία να του δοθεί η ευκαιρία να συναντήσει για περισσότερο χρόνο τον Μαυροβουνιώτη στρατηγό και να μπορέσει έτσι να τον γνωρίσει καλύτερα.

Προς

τον γενναιότατο στρατηγό του στρατοπέδου

Ελευσίνας κύριο Βάσο Μαυροβουνιώτη

Εις την Ελευσίνα

Γενναιότατε Στρατηγέ!

Από πολλούς και μάλιστα από τον στρατηγό Ευμορφόπουλο πληροφορήθηκα τον πατριωτισμό σου, το στρατηγικό σου πνεύμα και την ανδρεία σου. Από τότε που πάτησα το γλυκό έδαφος της πατρίδας είχα την έντονη επιθυμία να γνωρίσω και να κάνω φιλίες με άξιους άνδρες όπως η γενναιότητά σου· πάντοτε δε λυπομουν, γιατί οι περιστάσεις δεν το επέτρεψαν να αντα-

39. Χρυσολόγης, *Βάσος Μαυροβουνιώτης*, σ. 29-30.

μωθούμε και να συζητήσουμε λίγο χρόνο μαζί. Όταν πέρασες από την Τριπολιτσά, με επισκέφτηκες, βέβαια, μαζί με τον Χατζή Χρήστο, που βρίσκεται σήμερα σε δυστυχία, στο σπίτι μου· η παραμονή σου, ωστόσο, στην πόλη εκείνη ήταν τόσο σύντομη, ώστε δεν μπόρεσα να κάνω τότε μαζί σου μια σταθερή φιλία όπως την κάνουν στην πατρίδα σου, στο Μαυροβούνιο, και όπως συνηθίζω να την κάνω εγώ, ο Υψηλάντης. Ήδη η περίπτωση το έφερε να δημιουργήσουμε φιλία με γράμματα και πιστεύω ότι στο μέλλον θα γνωριστούμε καλύτερα και προσωπικά.

Το πρώτο γράμμα σου με ημερομηνία της 9ης Δεκεμβρίου με χαροποίησε, αλλά ταυτόχρονα και με λύπησε. Και με χαροποίησε μεν, γιατί είχα την ευκαιρία να μάθω νέα σου· με λύπησε όμως, γιατί δεν μπορώ σήμερα να ικανοποιήσω το πατριωτικό σου αίτημα. Συγκεκριμένα, τέσσερα πλοία με τρόφιμα έφτασαν στο Ναύπλιο. Από αυτά τα δύο πλοία ξεκίνησαν πιο μπροστά από την Αγκώνα και είχαν σαν παραλήπτη τη Διοίκηση, η οποία καθώς βρισκόταν πολύ κοντά στο στρατόπεδό σου, θα μπορούσε να διατάξει, να σου δοθεί ένα μέρος τουλάχιστον των τροφίμων των παραπάνω πλοίων. Δεν το έπραξε όμως, αλλά, αντί γι' αυτό, έδωσε διαταγή και τα τρόφιμα μοιράστηκαν στις εδω μη αναγκαίες φρουρές. Αλλά και τα τρόφιμα των υπολοίπων δύο πλοίων, έπειτα από διαταγή της Διοικήσεως, αποφασίστηκε να μοιραστούν σε άλλες φρουρές που δεν είχαν ανάγκη· εγώ δε, όταν είδα ότι και τη φορά αυτή το στρατόπεδό σου θα έμενε χωρίς προμήθειες, ζήτησα επιμόνως να σου διατεθούν τουλάχιστον χίλια κιλά. Η απάντησή τους όμως ήταν ότι τα τρόφιμα ήδη μοιράστηκαν και δεν έχει μείνει τίποτε.

Στρατηγέ μου, έχεις μυαλό και μπορείς να διακρίνεις ποιος πταίει. Παρόλα αυτά, κάνε τα αδύνατα δυνατά. προσπάθησε με κάθε τρόπο να βαστάξεις, όπως έκανες μέχρι τώρα, το στρατόπεδό σου στην Ελευσίνα και μην αμφιβάλλεις ότι, όταν φθάσουν άλλα τρόφιμα, η πρώτη μου φροντίδα θα είναι η προμήθεια των στρατιωτών σου. Κάνε, λοιπόν, λίγη υπομονή και μέσα σε σύντομο διάστημα θα καταλάβεις πόσο γνωρίζω να κρατώ τις υποσχέσεις μου. Από σένα τη μόνη υπόσχεση, την οποία ζητώ να μου δώσεις, είναι να προσπαθήσεις με όλες σου τις δυνάμεις να κρατήσεις το στρατόπεδό σου, το οποίο είναι τόσο αναγκαίο για τη Ρούμελη που βρίσκεται σήμερα κάτω από δυσμενέστερες συνθήκες. Σου εύχομαι υγεία και παρακαλώ να μου γράφεις συνεχώς ωσότου θα μπορέσω να σε συναντήσω και προσωπικά.

Ναύπλιο, 20 Δεκεμβρίου 1826

Ο πατριώτης
Δημήτριος Υψηλάντης⁴⁰

5.

Έκθεση του χειρούργου γιατρού Χρήστου Ν. Χρηστούδη, αυτόπτη μάρτυρα, για την αυτοθυσία του Ράντιου Μαυροβουνιώτη υπέρ της Ελλάδας.

Ύδρα 21 Ιανουαρίου 1825

Εάν είναι πρέπει και δίκαιο για να επαινώνται και να μακαρίζονται όσοι πολέμησαν για τη φίλτατη πατρίδα μας και θανατώθηκαν για χάρη της, όχι λιγότερο πρέπει να επαινείται και να μακαρίζεται ο αοίδιμος και γενναιότατος στρατηγός Ράντος, που καταγόταν από σλαβική χώρα· αυτός δε πρέπει να μνημονεύεται αιώνια και να χρησιμεύει ως παράδειγμα σε όσους πρόκειται να θυσιάσουν τη γλυκύτατη ζωή τους για την πατρίδα. Ο Ράντος ήταν ένας από τους στρατηγούς που παρευρέθηκαν σε εκείνο το τραγικό δράμα της αιχμαλωσίας των κατοίκων της νήσου των Ψαρών. Ο στρατηγός αυτός, μόλις είδε τους άσπονδους εχθρούς του χριστιανικού γένους και της ανθρωπότητας ότι αποβιάστηκαν στη νήσο και άρχισαν να σφάζουν ανηλεώς τους χριστιανούς, αποφάσισε να συναποθάνει με τους στρατιώτες του, γιατί δεν μπορούσε να βλέπει τις φρικτές πράξεις των απίστων βαρβάρων. Αφού, λοιπόν, είπε στους στρατιώτες του, σαν άλλος Λεωνίδας, «αφελφοί μια φορά γεννηθήκαμε, μια φορά ας απυθάνουμε», κλείστηκε στο φρούριο που βρισκόταν στο ακρωτήριο της νήσου, και μάλιστα στο μέρος που υπήρχαν τα κανόνια, με πλήθος γυναιοκοπαίδων. Όταν δε οι εχθροί, που ήταν αναρίθμητοι, πριεκύκλωσαν τα φρούρια και προσπαθούσαν επιμόνως να το κυριεύσουν, βγαίνει έξω ο γενναίος Ράντος με το ξίφος στα χέρια σαν άλλος Αχιλλέας, έχοντας μαζί του τον συναγωνιστή του στρατηγό Λάμπρο Κασσανδρινό που είχε την ίδια ψυχή και καρδιά όμοια με αυτόν, και προξενεί τόσον όλεθρο, ώστε το ξίφος του έσπασε στα δύο χάνοντας την κοπτική του ικανότητα. Η γενναία ψυχή του όμως εξακολουθούσε να αντέχει· γι' αυτό, όταν είδε ότι οι πολυάριθμοι εχθροί επέμεναν να πολιορκούν το φρούριο, αποφάσισε στις 23 Ιουνίου και ημέρα Κυριακή, έπειτα από ηρωική αντίσταση 24 ωρών, να γίνει ολοκαύτωμα υπέρ της φιλάτης πατρίδος παρά να παραδοθεί λόγω πείνας στα χέρια των βαρβάρων. Έτσι, αφού τοποθέτησε έναν γέροντα πλησίον της πυριτιδαποθήκης για να βάλει φωτιά όταν του δώσει το σύνθημα, άνοιξε τις θύρες του φρουρίου και άφηνε να εισέλθει πλήθος Τούρκων, εναντίον των οποίων όρμησε και σύνεπλάκη μανιωδώς με τους στρατιώτες που του είχαν ακόμη μείνει. Όταν δε εξαντλήθηκαν όλες οι δυνάμεις του, έδωσε σύνθημα

στον γέροντα να βάλει φωτιά στην πυριτιδαποθήκη και έγινε έτσι ολοκαύτωμα με όλους τους υπόλοιπους χριστιανούς, καθώς με όλο εκείνο το πλήθος των Τούρκων που είχαν εισέλθει στο φρούριο.

Ο μακάριος αυτός ήρωας συγκατατάχτηκε με τον Μάρκο Μπότσαρη, με τον Ηλία Μαυρομιχάλη και με άλλους αθανάτους άνδρες, οι οποίοι μας άφησαν αθάνατα παραδείγματα πατριωτισμού. Αιώνια η μνήμη του!

Χρήστος Ν. Χρηστούδης⁴¹

41. Βλ. στην εφημερίδα «Ο φίλος του Νόμου», αριθμ. φύλλου 90 (23-1-1825).